

نخستین کنگره بین المللی علامه
ابن شہر آشوب
ساروی
Ibn Shahrashoob
international
conference on
1391 هجری قمری
2012 میلادی

مجموعه مقالات

نخستین کنگره بین المللی علامه

ابن شہر آشوب

ساروی از تندرانی

جلد دوم

مجموعه مقالات

الفین
مؤلفان

علامه ذوالفنون ابن شهر آشوب از نگاه اهل سنت یگانه روزگار در میان عالمان عصر خود

حجت الاسلام استاد دکتر عبدالکریم عبداللهی

عضو هیأت علمی دانشگاه فردوسی

ابوجعفر محمد بن علی بن شهر آشوب ساروی مازندرانی، ملقب به رشیدالدین و مشهور به «ابن شهر آشوب» متوفای ۱۶ شعبان سال ۵۸۸ ه.ق از نگاه اهل سنت، یعنی یگانه روزگار در میان عالمان عصر خود، علامه ذوفنون متبحر در علوم قرآن و حدیث، فقه اهل البیت علیهم السلام، اصول، ادبیات، رجال، تاریخ و تراجم اعلام، وعظ و خطابه، صاحب تألیفات و تصنیف وزین و نفیس در علوم و فنون مختلف از قبیل: «أسباب نزول القرآن» و «متشابه القرآن» در علم تفسیر. «الغصول فی النحو» در ادبیات، «المناقب فی آل ابیطالب» در تاریخ و ترجم اعلام. «معالم العلماء» در علم رجال.

از این رو علامه ذوفنون، ابن شهر آشوب مازندرانی، در کتاب‌های مربوط به ناموران از مفسران، ادیبان، مورخان، فقیهان، اصولیان، عالمان رجالی و اعلام مورد توجه خاص اهل سنت قرار می‌گیرد که در این مختصر به برخی ابعاد علمی و معنوی آن اشاره می‌شود:

علوم قرآن و حدیث

در کتاب «الوافی بالوفیات» آمده است: «حفظ القرآن وله ثمان سنین» در هشت سالگی قرآن را از برداشت و صاحب آثار گران‌بهایی در علوم قرآن است مانند

کتاب «اسباب نزول القرآن» و «متشابه القرآن» (صفوی، ۴، ۱۹۵۳: ۱۶۴؛ فیروزآبادی، ۱۴۲۱: ۲۹۷؛ سیوطی، بی تا، ۱: ۱۸۱). محمد بن علی بن احمد شمس الدین داوودی مالکی متوفای ۹۴۵ ه.ق در کتاب «طبقات المفسرین» ضمن بیان مراتب عالی علمی ابن شهر آشوب مازندرانی، در علم فقه و اصول، علوم قرآن و حدیث، تفسیر و ادبیات و این که وی «واحد دهره» یگانه روزگار در میان عالمان عصر خود بوده است، می نویسد: «والغالب علیه علم القرآن و الحدیث» (داوودی، ۲: ۲۰۱؛ ذهبی، ۴۱: ۳۱۰).

۱) طلبه حوزه علمی علمیه خراسانی، استاد ۶ مهر ۲۶، دانشکده الهیات دانشگاه فردوسی مشهد.

ابن شهر آشوب در تصنیفات خود و تعلیقات حدیث، رجال حدیث، احادیث مرسل، متفق و مفترق و دیگر انواع حدیث (مؤتلف و مختلف، فصل و وصل، و فرق میان رجال خاصه و عامه) در میان شیعه هم چون «خطیب بغدادی» و «یحیی بن معین» در میان اهل سنت است (داوودی، همان؛ ذهبی همان؛ عسقلانی، ۵: ۳۱۰). او دارای دانشی وسیع و فنون فراوان بود «واسع العلم کثیر الفنون». آن گاه در پایان از «ابن ابی طی» نقل می کند که مردم «حلب» فرق میان «ابن بَطّ شیعوی» (محمد بن جعفر بن احمد بن بَطّ قمی) و «ابن بَطّ حنبلی» (عبیدالله بن محمد بن حمد ان ابن بَطّ عکبری) را نمی دانستند تا این که رشیدالدین ابن شهر آشوب، وارد حلب شد و بیان کرد که «ابن بط حنبلی» به فتح با و ابن بط شیعوی، به ضمّ آن است. (داوودی، همان: ۲۰۲).

فقه و اصول

عالمان اهل سنت درباره مرتبه علمی ابن شهر آشوب، در فقه و اصول، عبارت زیر را نقل کرده‌اند: «ثم تفقه و بلغ النهایه فی فقه اهل البیت {اهل مذهب} و نبغ فی علم الأصول، حتی صار د حلت [یرحل الیه من البلاد]»، تبخروى در فقه مذهب اهل البیت علیهم السلام و علم اصول به حد کمال رسیده بود که از بلاد و آفاق جهت استفاده علمی به سوی او می‌شتافتند. (ذهبی، همان: ۳۰۹؛ صفدی، همان؛ عسقلانی، همان؛ داوودی، همان: ۲۰۱)

ادبیات

فیروزآبادی (مجدالدین ابوظاهر محمد بن یعقوب) مؤلف کتاب مشهور «قاموس اللغه» در کتاب «البلغه فی تراجم ائمه النحو و اللغه»، ضمن بیان مقام شامخ علمی و معنوی ابن شهر آشوب، کتاب «الفصول فی النحو» وی را یادآور می‌شود. (فیروز آبادی، ۱۴۲۱: ۲۹۷)

سیوطی (عبدالرحمن بن ابی بکر، جلال‌الدین سیوطی) نیز در کتاب «بُغیة الوعاه فی طبقات اللغویین و النحاه» کتاب «الفصول فی النحو» را ذکر می‌کند. (۱: ۱۸۱) همچنین در کتاب «الوافی بالوفیات» آمده است: «و من تصانیف المازندرانی کتاب فی النحو، سماه «الفصول» جمع فیه امهات المسائل. (صفدی، همان)

تاریخ و تراجم

کتاب نفیس «مناقب آل ابیطالب» از آثار گران بها و مشهور علامه ذوفنون ابن شهر آشوب مازندرانی در تاریخ است که مشتمل بر تاریخ و فضایل و مناقب معصومین می باشد و مورد توجه علمای اهل سنت است. (صفدی، همان؛ سیوطی: ۳۰۴).

رجال

کتاب شریف و گرانسنگ و موجز «معالم العلماء» نمونه‌ی بارزی از تبخّر نویسندگان در علم رجال است (اسماعیل پاشا بغدادی، ۱۹۵۵، ۲: ۱۰۲ که طبق نقل ذهبی، ابن شهر آشوب به لحاظ رجال شناسی در میان شیعه هم چون «یحیی بن معین» در میان اهل سنت است. (ذهبی، ۴۱: ۳۱۰) و کیحی بن معین فی معرفه الرجال».

وعظ و خطابه

فصاحت، شیوایی و بلاغت و رسایی گفتار ابن شهر آشوب مازندرانی، شگفت انگیز معرفی می شود به گونه‌ای که وعظ او در روزگار «مقتفی»، خلیفه عباسی ابو عبدالله محمد المقتفی، (متوفای ۵۵۵ ه.ق) موجب اعجاب خلیفه شد و بر او خلعت پوشانید.

«و وعظ علی المنبر ایام المقتفی ببغداد، فاعجبه و خلع علیه» (صفدی، همان؛ ذهبی، ۴۱: ۳۱۰؛ فیروزآبادی، ۱۴۱۲: ۲۹۷).

معنوی (سیمای ابن شهر آشوب)

عالمان اهل سنت در توصیف سیمای ابن شهر آشوب، از نظر صورت و سیرت نوشته‌اند:

«كان بهي المنظر، حسن لوجه و الشيبه، صدوق اللّٰهجه، مليح المحاوره، واسع العلم، كثير الخشوع و العباده و التهجد، لا يكون الا على وضوء» (صفدی، همان؛ ذهبی، ۴۱: ۳۱۰، فیروزآبادی، ۱۴۱۲: ۲۹۷) دارای چهره‌ی نورانی و زیبا، صداقت لهجه، گفتاری نمکین، دانشی وسیع، فروتنی، عبادت و تهجد فراوان و همواره با وضو بود.

آثار علمی

تألیفات و تصنیفات علامه ذوفنون ابن شهر آشوب مازندرانی در کتاب‌های اهل سنت، چنین آمده است: «اسباب نزول القرآن»، «متشابه القرآن»، «اعلام الطرائق فی الحدود و الحقائق»، «أنساب آل ابیطالب»، «الأوصاف»، «الجديده» (جمع فیها فوائد و فرائد جمّه)، «الحاوی»، «المائده و الفائده» فی النوا در والفرائه، الفصول فی النحور، «المثال فی الامثال»، «معالم العلماء»، «مناقب آل ابیطالب»، «مثالب النواصب»، «المکنون و المخزون فی عیون الفنون»، «المنهاج» (صفدی، همان؛ فیروزآبادی، همان؛ اسماعیل پاشا بغدادی، ۱۹۵۵: ۶: ۱۰۲).

